

İnşacılık Perspektifinden Arap Baharının Etkisi: Mısır'da Müslüman Kardeşler ve Seküler Gruplar Örneği

Şeyda Nur Aba*

Öz: Bu çalışma, Arap Baharının ardından Mısır'da yaşanan siyasal dönüşümü inşacı kuram çerçevesinde analiz etmektedir. İslami değerler üzerine kurulan Müslüman Kardeşler teşkilatı, Mısır siyasi hayatında zaman zaman yasaklanmış, zaman zaman ise sisteme entegre edilmiş bir aktör olarak varlığını sürdürmüştür. Gerçekleştirdiği sosyal faaliyetlerle halk tarafından teşkilat benimsenmiştir. 1982'de iktidara gelen Hüsnü Mübarek döneminde Arap Baharı süreci Mısır'a yansımış ve 6 Nisan, Kifaye, Halid Said Hareketi gibi çeşitli hareketler düzenlenmiştir. 2011'de Arap Baharının etkisiyle ortaya çıkan halk hareketleri sonucunda Hüsnü Mübarek rejimi sona ermiş; Müslüman Kardeşlerin desteklediği Muhammed Mursi demokratik seçimlerle iktidara gelmiştir. Ancak 2013 yılında Abdülfettah El-Sisi öncülüğünde gerçekleşen askeri müdahale, bu süreci sona erdirmiştir. Bu tarihten itibaren İhvan, El-Sisi rejimi tarafından "hain", "terörist" ve "dış güçlerle bağlantılı" bir yapı olarak temsil edilmiş; bu söylem medya, hukuk ve dinî kurumlar aracılığıyla yaygınlaştırılmıştır. El-Sisi yönetimi, İhvan'ı ötekileştirerek hem kendi iktidarını meşrulaştırmış hem de seküler-ulusal kimliğin yeniden tanımlandığı bir toplumsal düzen kurmuştur. El-Sisi yönetiminde Müslüman Kardeşlerin sistematik biçimde siyasi hayattan dışlanması, sadece güvenlikçi politikalarla değil, aynı zamanda kimliksel araçlarla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma, otoriter rejimlerin meşruiyetlerini söylem üretimi ve kimlik inşası yoluyla nasıl sürdürdüklerini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: İnşacılık, Arap Baharı, Müslüman Kardeşler

The Impact of the Arab Spring from A Constructivist Perspective: The Case of the Muslim Brotherhood and Secular Groups in Egypt

Abstract: This study analyses the political transformation in Egypt following the Arab Spring within the framework of constructionist theory. The Muslim Brotherhood organization, founded on Islamic values, has continued its existence in Egyptian political life as an actor that has been banned from time to time and integrated into the system from time to time. The organization was embraced by the public with its social activities. Under Hosni Mubarak, who came to power in 1982, the Arab Spring process was reflected in Egypt and various movements

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Programı,
ORCID: 0009-0007-5417-0602 e-mail: snaba2316@gmail.com

Citation /Alıntı:

Aba, Ş. N. (2025). İnşacılık perspektifinden Arap baharının etkisi: Mısır'da Müslüman Kardeşler ve seküler gruplar örneği. *Journal of African Research*, 2, 18-36 <https://doi.org/10.5281/zenodo.18664008>

Plagiarism Check & Peer Review: This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees
Aştırma İncelemesi ve Akran Değerlendiresi: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem değerlendirmesinde geçmiştir.

Article Type: Research Article | **Makale Türü:** Araştırma Makalesi

Submitted/Gönderim: 10.09.2025 | **Reviewed/ Değerlendirme:** 09.12.2025 | **Accepted/Kabul:** 13.12.2025 | **Published/Yayın:** 00.00.2025

such as 6 April, Kifaye, Khaled Said Movement were organized. In 2011, the Hosni Mubarak regime came to an end as a result of the popular movements that emerged under the influence of the Arab Spring, and Mohamed Morsi, supported by the Muslim Brotherhood, came to power through democratic elections. However, the military intervention led by Abdel Fattah El-Sisi in 2013 brought this process to an end. Since then, the Brotherhood has been represented as a 'traitor', 'terrorist' and 'linked to foreign powers' by the Al-Sisi regime, and this discourse has been disseminated through the media, legal and religious institutions. By marginalizing the Brotherhood, the El-Sisi regime both legitimized its own power and established a social order in which the secular-national identity was redefined. The systematic exclusion of the Muslim Brotherhood from political life under El-Sisi's rule was realized not only through security policies but also through identitarian means. This study reveals how authoritarian regimes maintain their legitimacy through discourse production and identity construction.

Keywords: Constructivism, Arab Spring, Muslim Brotherhood

Giriş

2011 yılında Arap Baharı ile başlayan kitlesel halk hareketleri, Mısır'da yıllarca otoriter yönetim altında birikmiş toplumsal talepleri gün yüzüne çıkarmış, halkın özgürlük, adalet ve siyasal temsil talepleri güçlü bir değişim dinamiği yaratmıştır. Bu sürecin doğrudan sonucu olarak Müslüman Kardeşlerin siyasi kanadı olan Hürriyet ve Adalet Partisi, demokratik yollarla iktidara gelmiş; ancak bu deneyim 3 Temmuz 2013 tarihinde General Abdülfettah El-Sisi'nin öncülüğünde gerçekleşen askeri müdahaleyle sonlanmıştır. Bu değişim yalnızca bir iktidar değişikliği değil, aynı zamanda Mısır siyasal düzeninin kimlikel ve söylemsel olarak yeniden yapılandırılmasının başlangıcı olmuştur.

El-Sisi yönetiminin darbe sonucu iktidara gelmesinin ardından Müslüman Kardeşler hareketine karşı uyguladığı dışlama ve yok etme stratejisi, yalnızca bir siyasi iktidar mücadelesi değil, aynı zamanda bir kimlik mücadelesi olarak okunmalıdır. Bu çalışmanın temel amacı, El-Sisi rejiminin Müslüman Kardeşleri nasıl bir "öteki" olarak inşa ettiğini, bu söylemin meşruiyet üretimi açısından nasıl işlev gördüğünü ve stratejilerini nasıl şekillendirdiğini anlamaktır.

Bu amaç doğrultusunda çalışma, inşacılık kuramı çerçevesinde şekillendirilmiştir. İnşacılığa göre aktörlerin davranışları yalnızca maddi çıkarlarla değil, aynı zamanda kimliklerle, normlarla ve toplumsal inançlarla şekillenir. Söylemler, bu kimliklerin hem bireysel hem de kolektif düzeyde inşasında belirleyici rol oynar. Mısır bağlamında El-Sisi yönetimi, kendi meşruiyetini sağlamlaştırmak için yalnızca politik söylemler üretmekle kalmamış; aynı zamanda Müslüman Kardeşleri terör, ihanet ve toplumsal

düzeni bozucu söylemlerle tanımlayarak, toplum nezdinde bir “biz-öteki” ayrımı kurmuştur.

Bu bağlamda, çalışma Arap Baharı öncesi ve sonrasında Mısır’daki siyasal dönüşümü ele alarak; Müslüman Kardeşlerin siyasal sistemden dışlanmasının yalnızca hukuki veya güvenlikçi değil, aynı zamanda ideolojik ve kimliksel bir mücadele olduğu savını ileri sürmektedir.

1. Uluslararası İlişkiler Disiplini ve Temel Tartışmalar

Uluslararası ilişkiler disiplini bir çalışma alanı olarak, aktörler arasındaki ilişkileri anlamlandırmak amacıyla Birinci Dünya Savaşı’nın ardından doğmuştur. Disiplinin ortaya çıkışında farklı alanlarda yürütülen çalışmaların başarısız olması sonucunda yaşanan felaketler “savaşlar/çatışmalar nasıl engellenebilir” sorusuyla disiplinin doğuşuna zemin hazırlamıştır. 1648 yılında imzalanan Westphalia Barış Antlaşması’yla temelleri atılan disiplin, devletleri temel aktör olarak kabul ederek aralarındaki ilişkileri anlamlandırmaya çalışmıştır. Uluslararası ilişkiler disiplininin temel kavramsal çerçevesini oluşturan “uluslararası” terimi, ilk olarak 1780 yılında Jeremy Bentham tarafından teorik bağlamda ortaya konmuş; bu kavram, 1789’da yayımladığı eserinde sistematik bir şekilde kullanılarak disipline kazandırılmıştır. Disiplinin kimliği, akademik ve pratik düzeyde yapılan ilk çalışmaların İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya çıkması nedeniyle Anglo-Saxon’dur ve dili İngilizcedir (Kardaş ve Balci, 2015).

Uluslararası ilişkiler disiplini, kuramsal ve metodolojik açıdan geçirdiği dört temel tartışma evresiyle birlikte kurumsal kimliğini inşa etmiştir. Bu evrelerin ilki, Birinci Dünya Savaşı’nın yıkıcı etkilerinin ardından barışın nasıl tesis edileceği ve kalıcı barışın mümkün olup olmadığı sorusu etrafında şekillenen ve idealist yaklaşımlar ile realist perspektifler arasında gerçekleşmiştir (Carr, 1939). İkinci büyük tartışma, disiplinin araştırma yöntemlerinin niteliği bağlamında geleneksel yaklaşımı savunanlarla, sistematik yöntemleri savunan davranışsalcı yöntemi benimseyenler arasında metodolojik bir ayrışmaya sahne olmuştur. Bu dönemde Amerikan sosyal bilimlerdeki davranışsal devrimin etkisiyle nicel yöntemler öne çıkmış, disiplinde doğa bilimlerine benzer yasalar inşa etme fikri ortaya çıkmıştır. Morton Kaplan ve J. David Singer bu dönemde bilimselliğin ölçülebilirlik ve istatistiksel doğrulama ile tanımlandığını göstermiştir. Ancak buna karşı Hedley Bull ve temsil etmiş olduğu İngiliz Okulu, uluslararası sistemin yalnızca verilerle anlaşılmasının mümkün olmadığını, tarihsel bağlamlar ve normların analize dahil edilmesiyle disiplin içindeki sorunların anlamlandırılabilirliğini savunmuştur. Bull, davranışsalcıların indirgemeci bir yaklaşım benimsediklerini savunarak eleştirmiştir (Bull, 1977).

1960-1980 yılları arasında yaşanmış olan üçüncü tartışma, teori ve yöntem arasındaki ilişkilerin yeniden sorgulanarak disiplinin kimliğini şekillendiren Neorealizm,

Plüralizm ve Yapısalcılık arasındaki tartışmaya sahne olmuştur. 1980'li yıllarda başlayıp günümüzde de devam etmekte olan dördüncü tartışma ise pozitivist ve post-pozitivist yaklaşımlar arasındaki epistemolojik ayrışmaya dayanır (Lapid, 1989). Dördüncü tartışma ile birlikte disiplinde bir "orta yol" olarak İnşacılık kuramı ortaya çıkmıştır. Sosyal unsurları ön plana çıkarması, aktörlerin etkileşimlerinde sergileyecekleri yaklaşımların temeli olarak kimlik edinme sürecini vurgulamasıyla birlikte disipline farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Pozitivist kuramların göz ardı etmiş oldukları sosyal unsurları daha fazla öne çıkarmıştır. Pozitivist yaklaşımlar, bilimsel bilginin nesnel, ölçülebilir ve genelleştirilebilir olması gerektiğini savunmuşlardır. Bu yaklaşım metodolojik açıklık ve test edilebilirlik sunarken bağlamsal derinliği ve tarihsel analizi ihmal etmekle eleştirilmişlerdir. Post-pozitivist eleştiriler, bilginin tarihsel, bağlamsal ve değerlerle iç içe geçmiş bir halde olduğunu savunmuş, tarihsel ve toplumsal bağlamdan bağımsız ele alınamayacaklarını savunmuşlardır (Cox, 1981).

2. İnşacı Kuramın Doğuşu ve Temel Varsayımları

Soğuk Savaş döneminin sonlanmasıyla birlikte ortaya çıkan yeni konjonktürde hâkim kuramların varsayımlarının karşılıksız kalması üzerine inşacıların vurgulamış oldukları kimlik, kültür ve normlar gibi kavramlar uluslararası ilişkiler disiplininde önem kazanmıştır. Demokratikleşme, liberal ekonomilere geçiş süreci ve ortaya çıkan yeni devletlerle yaşanan alışılmamış çatışmaları açıklamaya çalışan kuramların yetersiz kalması sonucunda bir sentez teori olarak İnşacılık kuramı ortaya çıkmıştır. Farklı alanlarda çalışan uzmanların görüşlerini kapsayan bu kuram interdisipliner bir yapıya sahip olması nedeniyle eleştirilmiştir. Bir sentez ve orta yol olarak hem rasyonalist teorilerden hem eleştirel teorilerden bazı varsayımları kapsayan özgün bir yaklaşım sunmuştur. Adler, inşacılığı hem pozitivist hem post-pozitivist geleneklerden beslenen bir "orta yol" olarak konumlandırmıştır (Adler, 1997). Kuramın öncüsü Nicolas Onuf olmakla birlikte geliştiren Alexander Wendt olmuştur. Wendt, 1992 tarihli *Anarchy is What States Make of It* isimli eserinde uluslararası sistemin doğasının sabit olmadığını, devletlerin kimlik ve çıkarlarının kurulan etkileşimlerle karşılıklı olarak inşa edildiği iddiasını sunmuştur. Wendt'in 1999 tarihli *Social Theory of International Politics* adlı eserinde inşacı kuramı epistemolojik açıdan yorumsamacı, ontolojik açıdan da realist bir çerçeveye konumlandırmıştır. Wendt, çalışmalarında maddi unsurların önemini kabul etmekle birlikte, onları anlamlandırmanın sosyal unsurlar olduğunu savunmuş ve sosyal etkileşimlerin önemini savunmuştur (Wendt, 1992; 1999).

İnşacı anlayışa göre, maddi gerçeklikler tek başına var olan bir olgu değil; insan eylemleri, etkileşimler ve kolektif anlayışlarla birlikte sürekli değişen dinamik bir yapıya sahiptir. Bu süreç karşılıklı bir yapıdadır. Bu anlayışa göre, toplumsal yapıları oluşturan temel bileşenler maddi unsurlar değil; ortak düşünceler ve bilgi

sistemlerinden kurulmuştur. Aktörlerin kimlik ve çıkarları, hâkim kuramların önermesinin aksine, verili ve sabit olmayıp sosyal etkileşimlerle oluşan ve değişen dinamik bir yapıya sahiptir. Realist kuramcılarının temel varsayımlarından olan sabit ulusal çıkarlar anlayışı Wendt tarafından eleştirilmiştir. Ona göre, sabit ve tüm aktörler için geçerli bir ulusal çıkar olamaz. Öteki ile sosyal etkileşimleri sonucunda kendi kimliğini oluşturan devlet, bu kimliğe uygun çıkarlar oluşturur ve çıkarlarına uygun dış politikalar belirler. Devletlerin kimlik ve çıkarları, uluslararası sistem tarafından inşa edilmektedir. Uluslararası sistemde devletlerin öteki olarak konumlandıkları aktörlerle kurdukları ilişkiler, ben kimliğini oluştururken var olan kimliğin dönüşümünü de sağlayabilir (Wendt 1992).

İnşacılık, hâkim kuramlardan farklı olarak uluslararası sistemin anarşik yapısını verili ve sabit olarak kabul etmez. Aktör ve yapı arasındaki ilişkiye dikkat çekerek iki yapının da birbirini etkilediğini savunur. Aktörler arasındaki etkileşimler yapıyı oluştururken, yapı içinde etkileşime girerek iletişim kuran aktörler de yapıdan etkilenir. İnşacı kuram bu yapı içinde, tek olmamakla birlikte temel aktör olarak devleti kabul eder. Sosyal ilişkiler içinde önemli bir aktör olan uluslararası örgütlerin devletlerin politikalarını ve kimliklerini dönüştürücü etkisinin olduğu savunulur (Tandoğan, 2012).

Kurama göre ulus devletin davranışları, çıkarları ve dış politikalarının etkileşimleri sonucu kimlikler oluşturulur veya var olan kimlikler dönüştürülür. Kuram sosyal ve maddi unsurları birlikte kabul ederken, maddi unsurları anlamlandıran faktörün sosyal unsurlar olduğunu ve her iki unsurun da kimliği etkilediğini savunur. Kuram, kimliğin hiçbir zaman tam olarak inşa edilemediğini, yaşanan her temasla dönüşüm geçirebilecek dinamik yapıya sahip sosyal bir olgu olduğunu savunur. Kimlik, özneler arası inşa edilen bir süreçtir. Sosyal etkileşimlerle birlikte ortaklaşa inşa edilen anlamlar aktörlerin kimliklerini karşılıklı olarak biçimlendirirken, gelecekteki ilişkilerinin iş birliğine mi çatışmaya mı yatkın olacağı hakkında öngörüler sağlar. Alexander Wendt, Kenneth Waltz'un uluslararası sistemin anarşik yapısı ve devletlerin birbirlerinin niyetlerine güvenemeyecekleri için mutlak kazançlarla ilgilenme eğiliminde olacakları iddiasını eleştirmiştir. Wendt'e göre anarşinin ve maddi yapıların etkileri devletlerin ne istediklerine bağlı olarak şekillenir. Devletlerin uzun yıllar boyu kurdukları sosyal etkileşimler birbirleri hakkında çıkarımlarda bulunmalarını sağlar (Wendt, 1992).

Bu etkileşim sayesinde "ben" kimliğini kazanan aktör karşısındaki diğer aktöre "öteki" kimliğini kazandırır. "Öteki" kimliği dost veya düşman olarak konumlandırılabilir ancak sürekli değil dinamik bir yapıya sahiptir. Paylaşılan ortak değerlerin çatışmasıyla dost aktörün düşmana dönüşebileceği gibi ortak değerler ve ortaklık ilişkisinin kurulmasıyla düşman aktör dost olarak dönüşüme uğrayabilir.

Wendt'e göre bu etkileşim içinde yapıyı meydana getiren aktörler anarşinin yapısında da belirleyicidirler. Anarşi verili değildir, aktörlerin ilişkilerine göre üç farklı türde ortaya çıkabilecektir. Bunlar: birbirlerini düşman olarak konumlandırın bencil devletlerin oluşturduğu doğa halini kapsayan Hobbes tipi anarşi; üst otoritenin olmadığı anarşi durumunda rekabete dayalı iş birliğiyle kurulan ilişkileri içeren Locke tipi anarşi; ortak çıkarlar etrafında birleşen ve birbirlerini dost olarak konumlandırın devletlerin oluşturduğu Kant tipi anarşidir (Wendt, 1999).

Uluslararası sistem içinde aktörlerin diğer aktörlerle ilişkilerinde kullanacakları araçları da kimlikler belirler. Aktör kendini egoist perspektiften tanımlayarak diğer aktörleri düşman kimliğiyle konumlandırırsa sert güç araçlarını kullanma olasılığı yüksektir. Ancak aktör barışçıl ilişkiler kurarak buna uygun bir kimlik oluşturursa diğer aktörlerle ilişkilerinde barışçıl araçlar ve yöntemler kullanmaya yönelecektir. Ortak kültürü ve değerleri benimseyen ve birbirlerini dost olarak konumlandırın devletler açısından birinin güçlenmesi diğeri açısından tehdit unsuru oluşturmazken, aksine, ortak değerleri paylaşmayan ve dost kimliğini oluşturamamış devletler açısından birinin güçlenmesi diğeri açısından tehdit unsuru olabilecektir (Emeklier, 2011).

Wendt, 1992 yılında yayınlanan "Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics" isimli eserinde Amerika Birleşik Devletleri için İngiltere ve Kuzey Kore'nin nükleer silahlarının aynı derece tehdit unsuru olmadığını savunmuştur. Devletlerin maddi güç kapasitelerinden ziyade, birbirlerini nasıl konumlandıklarını anlamlandırın sosyal unsurlar güvenlik algısını etkiler. Wendt'in örneğinde görüldüğü üzere, ABD için, ortak dil, kültür ve değerleri benimsediği İngiltere dost konumundayken, ABD karşıtı politikalar izleyen ve komünist rejime sahip olan Kuzey Kore düşman olarak konumlandırılmasına neden olmuştur (Wendt, 1992).

Devletlerin davranışlarını kimliklerle açıklayan inşacılık kuramına göre iki tip karar alma mantığı bulunur. Realist yaklaşımlarda etkili olan güç dağılımı ve liberal yaklaşımlarda etkili olan iş birliği araçları sonuçlar mantığı içinde kar-zarar hesabına göre ele alınır. Sonuçlar mantığında amaç aktörün faydasını maksimum düzeye ulaştırmaktır. Ancak İnşacı kurama göre devletler yalnızca fayda maksimizasyonu ve kar-zarar hesabına göre değil, kimliklerine uygun davranış kalıpları içinde hareket ettikleri uygunluk mantığını takip ederler (Türkeş, 2023).

İnsanlar, diğer aktörlere karşı onların taşıdıkları anlamlar üzerinden hareket ederler. Aktörler anlamları paylaşarak kimlik oluştururlar. Kimlikler ilişkisel süreç içinde ortaya çıkarlar. Her kimlik o aktörün sosyal tanımlamasıdır, kimliklerle kendilerini ve diğerlerini tanımladıkları sosyal dünyanın yapısını oluştururlar. Karşılıklı iletişim ve etkileşim sonucunda oluşan kimlikler aktörlerin çıkarlarını belirlerler. Kimliklerle birlikte dost-düşman kimlikleri ve sosyal tehditler inşa edilir, verili ve sabit

değildirler. Sosyal eylemler sayesinde aktörler birbirlerinin gelecekteki davranışları hakkında öngörü sahibi olurlar, ancak bu öngörüler değişkenlik gösterebilir. Etkileşimin uzun süre devamının sağlanmasıyla ben ve öteki hakkında daha tutarlı beklentiler oluşturulabilir. Etkileşimler sonucunda ortaya çıkan ve şekillenen ben ve öteki kimlikleri çıkarların tanımlanmasında etkin bir rol oynarken aynı zamanda sosyal yapılarını da oluşturur (Reus-Smit, 2005).

Uluslararası alanda ve ülke içindeki dinamikler tarafından ulusal kimlikler oluşturulur ve şekillenir. Ulusal kimlikte yaşanacak herhangi bir değişim çıkarları etkiler. Bu nedenle Wendt'e göre aktörün dış politika hamlelerinin anlaşılması için yalnızca ulusal çıkara değil, onu oluşturan ulusal kimliğe de bakılmalıdır. Kimlikler birey, grup ve ulusal düzeylerde şekillenir ve bağlama göre değişken niteliklere sahip olur. Ulusal kimlik, yalnızca paylaşılan değerler, normatif yapılar ve kültürel pratikler etrafında şekillenmekle kalmaz; topluluğun dünyayı algılama ve anlamlandırma biçimlerinde ortaya çıkan kolektif zihinsel yapıların da etkisiyle inşa edilir (Çoban-Öztürk, 2014).

İnşacı kuramda kimlikler; tüzel, tür, rol ve kolektif kimlik olarak dörde ayrılır. Tüzel kimlik, aktörleri farklı kılan kendi içinde istikrara sahip yapılar tarafından oluşturulur. Tür kimlik, aktörün görünümü, tutumu gibi göstergeleri kapsar. Rol kimlik, aktörün sosyal yapıdaki pozisyonuna yöneliktir. Kolektif kimlik, aktörün ben yerine ötekinin refahını öncelendiği zaman ortaya çıkar. Rol ve kolektif kimliklerin var oluş şartı öteki kimliğinin varlığıdır. Vatandaşlık bağı, yasal bir statü sağlasa da zamanla toplumda kolektif aidiyet duygusu oluşturur. Ortak kültür ve dil gibi faktörler sayesinde oluşturulan tarihsel hafızayla birlikte topluluğun biz kimliği güçlenir ve millet bilinci oluşturulur (Kırkpınar Özsoy & Kobak, 2019).

Wendt, uluslararası ilişkilerde maddi unsurların etkisini azımsamamakla birlikte, bu unsurlara asıl anlam kazandıranın sosyal unsurlar olduğunu savunur. Bu yaklaşım doğrultusunda Wendt, devletlerin davranışlarını yalnızca maddi kapasiteler üzerinden değil, aynı zamanda sosyal olarak inşa edilmiş kimlikler ve çıkarlar çerçevesinde değerlendirmektedir. Wendt, kurumsal kimliğe dayalı evrensel çıkarlar sunmuştur. Bunlar: fiziksel ve ontolojik güvenliğin sağlanması, aktör olarak tanınmak ve halkın refahının artması için kalkınma planlarının hayata geçirilmesidir (Wendt, 1994).

3. Arap Baharı Öncesi Mısır'ın Siyasal Hayatı

Mısır'da devlet-toplum ilişkileri, yapısal adaletsizlikler ve derinleşen sosyoekonomik eşitsizlikler nedeniyle asimetrik bir biçim almış; bu durum, halkın ihtiyaç ve beklentilerinden büyük ölçüde kopuk bir devlet yapısının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Özgür Subaylar darbesi ile ekonomik ve siyasal alanda devrimler yaşanırken Arap milliyetçiliği, kapsayıcı bir ideoloji haline gelmiştir. Devrimi yapan

askerlerin görüşleri arasında farklılıklar olsa da ortak noktaları Mısır milliyetçisi olmalarıdır. İsrail'in kuruluşundan rahatsızlık duyan Arap devletlerinin başlattığı saldırıyla 1948 yılında yaşanan ilk Arap-İsrail Savaşı'nın sonucunda Mısır'ın yenilen tarafta olması ordusu içinde hoşnutsuzluk yaratmıştır.

1952'de Özgür Subaylar Grubu, Ras el-Tin Sarayı'nı kuşatarak Kral Faruk'a bağlı monarşi rejimini sona erdirerek yeni bir dönemin kapısını aralamış ve böylelikle Mısır modern tarihinde köklü bir siyasi değişime imza atmıştır. Darbenin ardından önce General Muhammed Necib ön plana çıkarılmış olsa da kısa sürede Cemal Abdül Nasır hem ordu hem de halk nezdinde meşru lider haline gelmiştir. Nasır, iktidarını sağlamlaştırmak için eski anayasayı kaldırmış, toprak reformları ve siyasi partilerin kapatılması gibi adımlar atmış, böylece iç siyasette gücü merkezileştirmiştir. Bu iç dönüşüm, aynı zamanda pan-Arabizm ideolojisinin toplumsal zeminde yerleşmesini kolaylaştırmıştır. Nasır'ın dış politikası üçüncü dünya ülkeleriyle ilişkilerin güçlendirilmesi üzerine yoğunlaşmıştır. Doğu Bloku ile kurulan ilişkiler, özellikle Çekoslovakya üzerinden gerçekleştirilen silah anlaşması, onun bölgesel liderliğini desteklemiştir. Ayrıca Bandung Konferansı ve Bağlantısızlar Hareketi çerçevesinde Üçüncü Dünya dayanışmasına özel önem vermiştir. Bu süreçte pan-Arabizm yalnızca ideolojik bir söylem değil, aynı zamanda Mısır'ın bölgesel nüfuzunu pekiştiren bir araç olmuştur. Nasır'ın faaliyetleri Batı dünyasından tepki almış, IMF fonuyla desteklenmesi beklenen Avsan Barajı Projesi'ne verilen destek askıya alınmıştır. Nasır'ın kanalı millileştirilmesi İngiltere, Fransa ile İsrail'in askeri müdahalesine yol açmıştır. Ancak hem ABD hem de SSCB'nin ortak baskısıyla bu güçler geri çekilmek zorunda kalmış, krizden toprak kaybı olmadan çıkan Mısır, Nasır'ı Arap milliyetçiliğinin karizmatik sözcüsü haline getirmiştir. Simgesel lider haline gelen Nasır'ın 1967 savaşını kaybetmesi ve ekonomik sorunlar sonucu prestiji sarsılmış, bunun üzerine istifa etmiştir. Ancak karşılaştığı yoğun halk baskısıyla görevine geri dönmüş ve ölümüne dek iktidarda kalmıştır (Danielson, 2007).

Kasım 1966'da Ürdün ile İsrail arasında başlayan sınır çatışmaları, Suriye'nin de sürece dahil olmasıyla genişlemiş ve 1967 yılında patlak vererek tarihe "Altı Gün Savaşı" olarak geçen çatışmaların doğrudan öncülü olmuştur. 5 Haziran'da İsrail'in saldırısıyla başlayan savaş, Arap devletlerinin beklentilerinin aksine yıkıcı güçte olmuş, Mısır'da saldırı üç saat sonra fark edilebilmiştir. Bu sürede en önemli gücü olan hava kuvvetlerini kaybeden Mısır, Sovyetler'den aldığı silahları envanterine entegre edemediği kaybetmiş ve karşı saldırı yapacak gücünü yitirmiştir. Altı Gün Savaşı'nın sonunda İsrail; Batı Şeria, Doğu Kudüs, Golan Tepeleri, Sina ve Gazze bölgesini ele geçirmiştir (Ari, 2017).

Nasır'ın ölümünün üzerine 1970 seçimlerinde halk oyunun yüzde 90'ını alan Enver Sedat Cumhurbaşkanı olmuştur. Sedat'ın daha pasif kalması beklenirken güçlü çıkışlar yaparak hem parti hem devlet içindeki potansiyel rakiplerini tasfiye etmiştir. "Yenilenme devrimi" sloganıyla siyasal ve ekonomik liberalleşmeyi ilan etmiştir. 1971'de halk tarafından oylanan yeni anayasayla en üst otorite oluşunu garantiye almıştır. Mısır'ın ulusal çıkarlarını ideolojik çıkarların önünde tutan Sedat, Mısır'ın ekonomik sorunlarını çözmenin tek yolunun İsrail çatışmasının sonlandırılması ve Batı ile ilişkilerine engel teşkil eden Sovyetler olduğu düşüncesiyle Batı'ya yönelmiş ve yirmi bin kadar Sovyet uzman ve teknisyenini ülkeden çıkartmıştır. İsrail'le anlaşmaya varma umudu İsrail'in tutumundan dolayı sağlanamamış, bu aşamadan sonra 1967 sınırlarına dönmenin zor olduğunu görerek yeni savaşın gerekli olduğunu düşünmüştür. Ancak 1967 savaşında Arap devletlerinin temel amacı İsrail'i ortadan kaldırmak iken 1973 savaşında kaybedilen toprakların geri alınması amaçlanmıştır. 6 Ekim 1973 tarihinde saat 14.00'da Suriye ve Mısır ortak savaş planıyla iki cepheden "Ekim Savaşı" olarak da bilinen savaşı başlatmışlardır. 10 Ekim'e kadar Mısır, Ber Lev hattına kadar ilerlemişken Suriye kaybettiği toprakları almış ve ötesine geçerek İsrail'e büyük kayıplar verdirmişti (Cleveland, 2008).

Mısır, elde ettiği sınırlı toprak kazanımını prestij açısından yeterli görüp temkinli bir ilerleyiş benimserken, Suriye daha agresif bir strateji izleyerek kaybettiği toprakların tamamını geri kazanmayı hedeflemiştir. Ancak Mısır'ın bu temkinli stratejisi, İsrail'in toparlanmasına ve karşı saldırıya geçmesine olanak sağlamış; İsrail kuvvetleri Hermon Dağı'nı aşarak Golan Tepeleri'ni yeniden ele geçirmiştir. 16 Ekim'de Sedat, İsrail'in 1967 sınırlarına çekilmesi şartıyla ateşkesi hazır olduğunu açıklamış ve savaş sonrası barış görüşmelerinin başlatılması için çaba göstereceğini ifade etmiştir. Savaş boyunca ABD ve Sovyetler Birliği, müttefiklerine yoğun askeri destek sağlamış, ABD'nin İsrail'e yönelik büyük askeri yardım paketleri onaylaması üzerine OAPEC üyesi Arap petrol üreticisi ülkeler petrol stratejik bir silah olarak kullanmaya karar vermiş ve petrol üretimini kısırak petrol fiyatlarını önemli ölçüde artırmış, ABD ve Batı Avrupa ülkelerine yönelik petrol ambargosu uygulamaya başlamıştır. Bu gelişmeler 1973 petrol krizini tetiklemiş ve küresel ekonomik dengeleri derinden etkilemiştir. Savaşın sonunda hiçbir taraf kendisini zafer sahibi olarak görememiştir. Bu belirsizliğin üzerine Arap cephesinde siyasi gerilimler artmış; Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad, savaş stratejisindeki anlaşmazlıklar nedeniyle Mısır Cumhurbaşkanı Enver Sedat'ı eleştirmiş ve ateşkesi kabul etmesini sorgulamıştır. Bu sürede ABD ve SSCB süreçte aktif rol oynamıştır. SSCB, Arap ülkelerine, ABD ise İsrail'e yüklü miktarlarda silah sevkiyatı gerçekleştirirken Sovyetler'den alınan desteğinin yetersiz kalacağını öngören Sedat, ABD'ye yönelerek Henry Kissinger ile mekik diplomasisini başlatmıştır. Bu doğrultuda 338 sayılı kararın öngördüğü uygun araçlarla görüşmelerin başlatılması sağlanmış ve

28 Ekim'de İsrail'in Mısır ordusuna yönelik kuşatmasına son veren anlaşma yapılmıştır (Givens, 2002; Danielson, 2007).

Ateşkesin sürekli kılınması için yapılan ikinci anlaşmayla birlikte sürpriz saldırıları engellemek amacıyla Ayırma Anlaşmaları'nın ilki 18 Ocak 1974'te, ikincisi de 4 Eylül 1975'te imzalanmıştır. Kissinger'in girişimleri ardından Suriye-İsrail arasında 31 Mayıs 1974'te Ayırma Anlaşması imzalanmıştır. Mısır ve İsrail arasında yapılan bu anlaşmalarla İsrail sınırlı bir toprak parçasından çekilmeyi kabul ederken Sina'nın çoğunluğunda varlığını sürdürmüştür. Bu anlaşma Camp David Anlaşması'nın hazırlığını oluşturduğu için kalıcı barışın ilk aşaması olarak görülmüştür. Her iki ülke de barış müzakerelerini sürdürmeleri karşılığında ABD'den yüklü miktarda yardım almıştır. Ekonomik politikalarında amaçladığı yabancı yatırımları ülkeye çekemeyen Sedat büyük protestolarla karşılaşması sonucunda Kasım 1977'de Kudüs'e giderek İsrail ile diyalog kurmaya yönelmiştir. Ziyaretle başlayan süreç 1979'da Camp David Anlaşmaları ile sonlansa da Sedat için anlaşmanın bedeli Arap dünyasından dışlanmak olmuş ve 1981'de El-Cihad örgütü mensubu olduğu iddia edilen Halid İslambuli tarafından suikastla öldürülmüştür (Arı, 2017).

4. Arap Baharı ve Hüsnü Mübarek Dönemi

Arap Baharı olarak adlandırılan dönem, Tunus'ta bir üniversite mezunu olan ve seyyar satıcılık yapan Muhammed Buazizi'nin, 17 Aralık 2010 tarihinde devlet görevlileri tarafından tezgâhına el konulması üzerine kendisini yakmasıyla başlamıştır. Bu olay, halk ayaklanmalarının kıvılcımı olmuş ve baskıcı yönetimlere karşı kitlesel gösterilerin fitilini ateşlemiştir. Başlangıçta Tunus'la sınırlı kalması beklenen bu hareketler, polis şiddetine karşılık "halk polise yasemin versin" söylemiyle "Yasemin Devrimi" olarak anılmıştır (Sayın, 2019).

Süreçteki "Yasemin Devrimi" ifadesi, geçmişte benzer halk hareketlerini tanımlamak için kullanılan "Prag Baharı" benzetmesiyle ilişkilendirilmiş ve kış mevsiminde başlamasına rağmen değişim ve umut anlamı taşıyan bahar kavramı tercih edilmiştir. Ayrıca Arap Devrimleri, Arap Uyanışı, Arap Ayaklanmaları, Sosyal Medya Devrimleri gibi farklı isimlendirmelerle de anılmıştır (Aydın, 2014).

Halk hareketlerinin başlamasında pek çok siyasal, sosyal ve ekonomik faktör bulunur. Bunlar arasında işsizlik, enflasyon, gıdaya erişimde yetersizlik, demokratik olmayan rejimler, hak ve özgürlüklerin kısıtlanması, küreselleşme sürecinde imkânlarla sınırlı erişim, özgürlük ve adalet talepleri, darbelerin başarısız sonuçları, ülke kaynaklarının etkin kullanılamaması, azınlıkların temsil eksikliği, yolsuzluk ve bürokratik yetersizlik gibi unsurlar bulunmaktadır (TUİCAkademik, 2020).

Arap Baharı adlandırması, Foreign Policy dergisinde Marc Lynch tarafından literatüre kazandırılmıştır. Arap Baharı sürecinde Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde ortaya çıkan ayaklanmalar kimi ülkelerde sınırlı kalırken kimi ülkelerde rejim değişikliğine kadar büyümüştür. Tunus'ta başlayan süreç domino etkisi yaratarak bölgeye yayılmış ve geniş çaplı ayaklanmalara dönüşmüştür. Ayaklanmalar, ekonomik ve siyasi açıdan daha zor durumdaki yoksul Arap ülkelerinde derin yankı uyandırmıştır. Tunus'un ardından Mısır, Arap Baharının en çok etkilediği ülkeler arasında yer almıştır (Bal, 2024). Bölgedeki değişimle birlikte, Tunus, Mısır ve Libya'da hükümetler devrilmiş, Suriye'de iç savaşla birlikte büyük bir küresel problem haline gelen mülteci krizi yaşanmış ve Libya'da iç savaşla birlikte dış müdahale gerçekleşmiştir. Cezayir, Fas, Suudi Arabistan ve Ürdün gibi ülkelerde küçük çapta da olsa reformlar yapılmıştır. Suriye'de Dera, Mısır'da Tahrir, Tunus'ta Burgiba Caddesi simgeleşmiştir (Güvenilir, 2016).

Sedat tarafından 1975'te Cumhurbaşkanı Yardımcılığına, 1978'de Ulusal Demokrat Parti (NDP) genel başkan yardımcılığına getirilen Hüsnü Mübarek 24 Ekim 1982'de halkın büyük çoğunluğunun desteğiyle Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. 2005 yılında referandumla yapılan anayasa değişikliğiyle birlikte başkanlık seçiminin çok aday içinden halkın gizli oyu ile yapılması uygulamasına geçilmiştir. Yeni düzenlemede aday olma şartlarının ağırlığı diğer parti ve bağımsız adayların seçilmesini oldukça zorlaştıran koşullar içermiş ve halk tarafından tepkiyle karşılanmıştır. 2005 seçimlerinde Mübarek iki rakibine karşı %87 farkla seçilerek, mevcut görevine devam etmiştir. Mısır siyasi hayatında iz bırakan Mübarek 1987, 1993, 1999 ve 2005 seçimlerini kazanmıştır. Mübarek göreve geldiğinde yapmış olduğu ilk açıklamalarında İsrail ile yapılan anlaşmaya bağlı kalınacağı, ekonomi politikalarının sürdürüleceği, muhalefet partilerinin faaliyetlerine devam edeceklerini ifade etmiş ve bu doğrultuda siyasi mahkûmların önemli kısmını serbest bırakmış, gazeteler tekrar basılmış ve muhalif partiler sınırlı da olsa faaliyetlerinde özgürleşmiştir (Behçet, 2019).

Mübarek'in iktidara gelişi rejim değişikliğine yol açmamış olsa da Mısır'da demokrasi umutlarını görünür kılmıştır. İktidarının ilk yıllarında siyasi partilerin ve sivil toplum kuruluşlarının sayısının artması, görece bağımsız basın ve ifade özgürlüğü demokratik umutları canlandırmış olsa da 1990'lı yıllarda rejimin baskıcı yüzü ortaya çıkmıştır. 1987 seçimleri, Mübarek yönetiminin siyasal liberalleşmeye ne ölçüde izin vereceğinin göstergesi olmuştur. Bu seçimde muhalefet partileri ve Müslüman Kardeşler Teşkilatı ittifak kurarak 60 sandalye kazanmıştır. Ancak Mübarek bu yapıları kontrolü altına almış, orgu aracılığıyla iktidarını korumaya yönelmiştir. 2005 seçimleri kısmen demokratikleşme adımı olsa da halkın katılım düzeyi ilk turda yüzde otuz, ikinci turda yüzde yirmi dört olarak düşük gerçekleşmiş ve seçim sonucunda %88 oyla tekrar altı yıllığına seçilmiştir (Bekaroğlu & Kurt, 2016).

Mısır'da Arap Baharı'na giden süreçte halk yolsuzluk, işsizlik, baskıcı yönetim ve polis baskılarına karşı pek çok hareket düzenlemiştir. Bunlar arasında Halid Said Hareketi, 6 Nisan Hareketi ve Kifaye (yeter) Hareketleri öne çıkmıştır. Bu hareketlerin ortak noktaları baskıcı rejime karşı tavır oluşturarak sosyal medya üzerinden başarılı bir örgütlenme modelini sergilemeleri olmuştur. 7 Haziran 2010 tarihinde Mısır'ın İskenderiye kentinde polislerin yasal olmayan şekilde Halid Said'i internet kafede tutuklama girişimlerinin ardından ağır şiddet sonucu hayatını kaybetmesiyle başlayan hareket, "Hepimiz Halid Said'iz" sloganıyla Facebook üzerinden oluşturulan örgütlenme ile ülke geneline yayılmıştır. 2008 yılında Mısır'da temel gıda maddelerine yapılan ciddi zamlar nedeniyle enflasyon rakamları hızlı artış göstermiş ve toplumun görece az avantajlı kesimlerinin yaşam koşulları güçleşmiştir. Bunun sonucunda Mahalla al-Kübra kentinde 6 Nisan 2008 tarihinde işçi sendikaları Mübarek yönetimini protesto etme kararı almış, haberdar olan gençler de sosyal medya üzerinden örgütlenerek 25 Ocak 2011 tarihinde Tahrir Meydanı'nda geniş bir kitle oluşturarak tarihe geçecek hareketi örgütleyerek devrime katkı sunmuşlardır. Kifaye Hareketi'nin resmi kuruluş tarihi 2004 olmakla birlikte temelleri Mısır'daki sağ ve sol görüşlü öğrenci hareketleri içinde yer almış kişiler tarafından 1970'li yıllarda atılmıştır. Ancak diğer parti ve hareketlerden, Nasırcı ve İslamcı partilerden ayrılan liderler tarafından oluşturulmuş olmasıyla ayırmıştır. Kifaye hareketi, rejimin otoriter yapısına karşı organize bir sivil muhalefet olarak dikkat çekmiş, özellikle iktidarın babadan oğula geçişine karşı çıkmıştır (Sharma, 2008).

2000'li yılların başından beri "Ulusal Diyalog" adı altında muhalif grupları bir araya getirmeye çalışmış, özellikle 2005 seçimleri öncesi iktidar karşısında bir cephe oluşturmaya çalışmıştır. Giderek büyüyen halk hareketleri sonucunda 11 Şubat'ta Hüsnü Mübarek istifasını açıklamak zorunda kalmıştır. İstifa halk tarafından mutlulukla karşılanırsa da bürokratların görevlerinde kalmasından rahatsızlık duyulmuş ve Mübarek'in adil şekilde yargılanması için sokaklarda gösterilere devam etmişlerdir. Mahkeme, öldürülenlere yönelik emri kimin verdiği konusunda delil yetersizliği nedeniyle karar verememiş, yolsuzluk konusunda zaman aşımı maddesini uygulamıştır. Alınan karar karşısında adaletsizlik hissine kapılan halk hayal kırıklığı yaşamış ve sokaklara dökülmüştür. Mübarek, müebbet hapis cezasına çarptırılmış ve İsviçre bankalarında bulunan hesapları dondurulmuştur. Yeni dönemde askeri yönetim, yürütmeyi devralmıştır (Aydın, 2014).

5. Arap Baharı Sonrasında Mısır'da Muhammed Mursi Dönemi

30 yıllık baskı rejiminin sona ermesinin ardından 2012 yılında Mısır'ın ilk özgür ve demokratik seçimi yapılmış ve katılım rekor düzeye ulaşmıştır. Kahire Temyiz Mahkemesi Başkanı, seçimlere katılımın yüzde 62 olduğunu söylemiştir. İlk turda

adayların yüzde 50'nin üzerine çıkamaması üzerine gerçekleştirilen ikinci turda Müslüman Kardeşler'in adayı Muhammed Mursi ile Eski Hava Kuvvetleri Komutanı Ahmet Şefik yarışmıştır. İlk sivil cumhurbaşkanı %52 oy ile Muhammed Mursi olmuş ve 29 Haziran 2012'de Tahrir Meydanı'nda yemin ederek görevine başlamıştır (Koçak, 2013; Sabra, 2013).

Yeniden tesis edilen anayasa komisyonunda çeşitli taraflar yeni süreci baltalamaya çalışmışlardır. Ayrıca yargının engellerine rağmen anayasa referandumuna götürülmüş, Mursi'nin ve Müslüman Kardeşlerin yoğun çabalarıyla büyük oranda kabul gören ilk sivil anayasa kabul edilmiştir. Ancak ordu ve muhalifler sivil anayasayı benimsememiş, Müslüman Kardeşler ve Mursi'yi ülkeyi İslamcı çizgiye ulaştırmak istemekle suçlayarak ötekileştirmişlerdir. İlerleyen dönemde, Mursi ve Müslüman Kardeşlere karşı yoğun bir karşı propaganda yapmıştır. Temerrud (İsyan) hareketleri ile Mursi'ye karşı istifa sloganları atılmış, 30 Haziran 2013 tarihinde Ulusal Kurtuluş Cephesi, Kifaye ve 6 Nisan Hareketlerinin başında olduğu göstericiler sokaklara inmişlerdir. Müslüman Kardeşler ve diğer muhalif toplumsal hareketler, El-Sisi rejiminin sert baskılarına karşı çeşitli direniş stratejileri geliştirmiştir. İhvan, yeraltı hücreleri ve diaspora üzerinden siyasi kampanyalar yürütürken, diğer toplumsal hareketler daha çok barışçıl protestolar, kültürel etkinlikler ve uluslararası kamuoyuna yönelik farkındalık yaratma faaliyetleriyle varlık göstermiştir. Ancak bu direniş biçimleri, rejimin kapsamlı güvenlik önlemleri ve baskıları nedeniyle sınırlı kalmış, toplumsal hareketlerin geniş kitlelere ulaşması zorlaşmıştır. Rejim, toplumsal hareketleri “terörizm” ve “yabancı ajanlık” ile ilişkilendirerek meşruiyetlerini zayıflatmaya çalışmıştır. El-Sisi rejiminin baskılarına rağmen, gençlik hareketleri sosyal medya üzerinden örgütlenme çabalarını sürdürmüştür. 2016 ve 2019 yıllarında Kahire ve diğer büyük şehirlerde gençlerin öncülüğünde gerçekleşen protestolar, ekonomik kriz, işsizlik ve siyasi özgürlük talepleri etrafında şekillenmiştir. Bu protestolar genellikle polis müdahalesiyle bastırılmış, çok sayıda genç tutuklanmıştır (Ardevini & Biagini, 2021).

Batı ve ABD destekli ordu Mursi'ye uzlaşması için 48 saat vermiş, sürenin sonunda ise Abdülfettah El-Sisi yönetimindeki ordu fiili darbe gerçekleştirerek Mursi'yi iktidardan düşürüp yönetime el koymuştur. Müslüman Kardeşler kendi içinde tabanını güçlendirerek “darbeye hayır” sloganlarıyla şiddet içermeyen direnişe başlamışlardır. Sisi'nin emri ile İhvan'ın üst yönetimine ve siyasal yapılanmasına hızlı tutuklamalar gelmiş, İslami televizyonlar kapatılmış ve büroları yakılmıştır. Müslüman Kardeşler ve Mursi destekçilerinin sokağa dökülmesi karşısında ordu sert müdahalede bulunmuş ve çok sayıda gösterici hayatını kaybetmiştir. 23 Eylül 2013 tarihinde El-Sisi ve hükümet tarafından İhvan'ın tüm büroları kapatılmıştır. Tasfiyelerle İhvan hareketi yasaklanmış, El Kaide ile ilişkilendirilen Müslüman Kardeşler ülkedeki çoğu şiddet olayından sorumlu tutularak ötekileştirilmiştir (Güvenilir, 2016).

6. Abdülfettah El-Sisi Döneminde Müslüman Kardeşler Teşkilatının Ötekileştirilmesi

1928 yılında Hasan el-Benna tarafından İslami değerler üzerine hayat kurma felsefesine dayalı olan Müslüman Kardeşler teşkilatının temelleri atılmıştır. Teşkilatın temel özelliği muhafazakâr orta sınıf tabanına dayanan bir hareket olmasıdır. Kuruluş yıllarından itibaren sosyal düzende iyileştirmeler yapmayı temel hedef edinmiştir. Hareketi diğer yapılardan farklı kılan özellik, tüm Müslümanların ittifak kurabilecekleri ortak bir hareket noktası sunması olmuştur. Teşkilat, kendisini geliştirmeye imkân tanıyan esnek bir yapıya sahip olup süreci eğitim, düzenlemeler ve programlar aracılığıyla şekillendirmeyi öngörmüştür. Yürütmüş olduğu faaliyetlerle sosyal yönünü zenginleştiren teşkilat, İslamiyet'in kardeşlik ilkesini demokratik ölçütlerin üzerinde tutmuştur. Müslüman Kardeşlerin siyasi anlayışının temelinde İslam devletinin kurulması yer almaktadır. Kurulacak İslam devletinde Müslüman Kardeşlere göre demokratik yollarla seçilmiş hükümetin görevi, İslamiyet'in öğretilerini siyasetin uygulama alanında hayata geçirmektir. Yöneticiler halk tarafından seçilse de egemenlik İslam hukukundan kaynaklanmalıdır. Mısır'ın siyasi ve sosyal hayatına ciddi biçimde etki eden Müslüman Kardeşlerin devlet yönetimine uzak oluşu, hükümetlere ve topluma karşı sivil toplum olarak kendisini göstermesi, şiddetten kaçınması ve yasal muhalefette bulunmasıyla halkın desteğini almıştır (Sabra, 2013).

İsrail'in kuruluşuyla başlayan süreçte Müslüman Kardeşlerin cihad çağrısında bulunması sonucu Mısır Hükümeti'nde bu teşkilat yasa dışı kabul edilmiş ve kapatılma kararının alınmasından sonra üyelerin çoğu ülkeyi terk etse de gittikleri Arap ülkelerinde faaliyetlerine devam ederek Suriye'de ciddi bir taban oluşturmuşlardır. Teşkilatın kurucusu olan Benna'nın suikast sonucu 1949 yılında hayatını kaybetmesi üzerine yerine Hasan el-Hudeybi geçmiştir. Müslüman Kardeşler teşkilatı kuruluşundan bu yana siyasi yapı içinde bulunarak yasal yollardan faaliyetlerini sürdürme amacı taşımıştır. Nasır iktidara geldikten sonra rakip muhalif güç olarak gördüğü bu teşkilatı çökertme amacıyla operasyonlar başlatmış, binlerce üyesi tutuklanmış ve mallarına el koyulmuştur. Enver Sedat ise teşkilatı muhalifler karşısında denge unsuru gördüğü için sınırlı hareket alanı tanımıştır. Ancak Hüsnü Mübarek döneminde durum değişmiş ve daha görünür faaliyetlerde bulunabilmişlerdir. Yasallığını kazanamayan Müslüman Kardeşler seçimlere Ümmet Partisi, Liberal Parti ve Vehf Partisi ile ittifaklar kurarak dahil olmuştur (Tandoğan, 2012).

Müslüman Kardeşler Teşkilatı kuruluşundan itibaren şiddete uzak kalmış olsa da ilk kez 2011 yılında Mübarek rejimine karşı yapılan gösterilere açık destek vermiştir. Mübarek rejiminin devrilmesiyle yeni döneme girildiği inancında olan teşkilat siyasi parti kurmaya karar vermiştir. Bu yeni dönemde Hürriyet ve Adalet Partisi adıyla siyasi

arenaya çıkmış olsalar da 2013 darbesinin yaşanmasıyla dengeler değişmiştir. Halk darbeye karşı direniş göstermiş, Rabitatül Adeviyye ve al Nahda meydanlarında halk haftalarca gösteriler yapmıştır. Bu eylemlerde çoğunluğu Müslüman Kardeşler Teşkilatı'ndan pek çok insan hayatını kaybetmiştir. Darbe yönetimi teşkilatın önde gelen isimlerini sürgüne göndermiş, sivil toplum kuruluşu kimliği iptal edilmiş ve terör örgütü olarak ilan ederek teşkilatı yeni düzenden uzaklaştırmıştır. Bu sırada ülkedeki tüm şubeleri kapatılmış ve ilişkili olduğu iddia edilen ticari işletmelere el konulmuştur. Müslüman Kardeşler üyelerinin yargılandığı davanın savcısı olan Hişham Barakat, 29 Haziran'da bir suikast sonucu öldürülmüştür. Bundan bir gün sonra Cumhurbaşkanı Sisi, aralarında eski Cumhurbaşkanı Mursi, Parlamento Başkanı Saad el Katatni ve Muhammed Bedii'nin de yer aldığı 60'dan fazla kişi için verilen müeyyidelerin infaz edileceğini açıklamıştır (Ülger, 2016).

Sisi'nin iktidara gelişinin ardından, 23 Eylül 2013'te İhvan tarihte üçüncü kez yasaklanarak mal varlıklarına el koyulmuş, 25 Aralık'ta ise terörist hareket olarak ilan edilmiştir. Tarihte daha önce 1948 yılında Kral Faruk ve 1954 yılında Nasır tarafından yasaklanan örgüt, kuruluşundan itibaren resmi statü kazanmaya çalışmıştır. Ancak bu baskılar karşısında Müslüman Kardeşler Teşkilatı gizlilik içinde faaliyetlerini sürdürerek varlığını korumaya çalışmıştır. Müslüman Kardeşler'in siyasi temsiliyi sağlayan Hürriyet ve Adalet Partisi'ne karşı farklı liberal gruplar birleşerek Ulusal Kurtuluş Cephesi'ni oluşturmuş ve teşkilatı eleştirmişlerdir. Müslüman Kardeşlerin karşısında bulunan Vafd Partisi Genel Sekreteri Fuad Badrawy yasaklanma kararının beklendiğini söyleyerek ötekileştirme sürecine destek olan söylemlerde bulunmuşlardır. Ayrıca Özgür Mısırlılar Partisi, Mısır Sosyalist Partisi, Güçlü Mısır Partisi, Demokratik Cephe Partisi ve davayı açan Tagammu Partisi yasaklanma kararına destek çıkmışlardır (Kılavuz, 2023).

Sisi iktidarının ilk döneminde Müslüman Kardeşler Teşkilatı'na yönelik geniş çaplı tutuklanmalar gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte protesto yapan halka karşı ordu gerçek mermilerle orantısız güç kullanarak çok sayıda insanın hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Ordunun en şiddetli müdahalesi 14 Ağustos 2014 tarihinde Rabiatu'l-Adeviyye Meydanı'nda gerçekleşmiş, Mursi ve Müslüman Kardeşler destekçilerinden çok sayıda kişi katledilmiş olağanüstü hâl ve sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir (Britannica, 2025).

2014 yılının Ağustos ayında Özel Eylem Planı olarak bilinen eylem planı kabul edilmiştir. Plan, protestoların güvenliğini sağlamak ve idari makamları şaşırtmak amacıyla hafif silahların sistematik kullanımına izin vermiştir. Hedef almama ve kan dökmemeye konusu vurgulanmıştır. Plan, her büronun kendi durumuna göre uyguladığı aşırılıklara kaçan eylemlerin yaşanmasına neden olarak eleştirilmesine, Muhammed Kemal ve ekibine karşı cephe oluşmasına ve hareketin kendi içinde bölünmesine neden

olmuştur. 2015 yılında merkezi yapısı toparlanan hareket gençlerin de desteğini almıştır. Hareketin ana akım gelenekselci kanadı bu dönemde ülkedeki siyasi sistemde değişiklik yapmaktan ziyade kendi sorunlarına çözüm aramıştır. Bu amaçla Mahmut İzzet, Mayıs 2015'te yayınladığı kararla Muhammed Kemal'in Yüksek İdare Komitesi'nin lağvedildiğini ve icraatları için araştırma kararı alındığını bildirmiştir. Gelenekselci kanat bu hamlesiyle bir yandan Muhammed Kemal yönetimini etkisiz hale getirirken bir yandan daha pasif kalmayı tercih etmiştir. Muhammed Kemal, 2016 yılında harekettten tamamen ayrıldığını duyursa da içerideki çatışmalar sonlanmamış, Kemal'in öldürülmesinin ardından kendisine Genel Büro adını veren kesim ile ana akım arasında çatışmalar yaşanmıştır. Liderlik kavgası hareketin etki alanını daraltmış ve siyasi alanda geri kalmasına neden olmuştur. Hareket böylesine bir durum içindeyken Sisi yönetimini diğer seleflerinden farklı olarak hareketin etkisini kırmak yerine doğrudan yok etmeyi amaçlamıştır. 2015'te İçişleri Bakanlığı'na Mecdi Abdulğaffar'ın gelişinin ardından harekete düzenlenen saldırıda lider kadrosundan 13 kişi infaz edilmiştir. 2019 yılında Mursi'nin yargılanmak üzere çıkarıldığı mahkemede hayatını kaybetmesi üzerine Sisi'nin uzun vadede meşruiyetini sağlamlaştırmaya yönelik kullandığı "ben gidersem Mursi gelir" söylemi anlamını yitirmiştir (Aydemir, 2021; Erdurmaz, 2022).

Sonuç

El-Sisi rejimi döneminde Mısır'da Müslüman Kardeşlere yönelik uygulanan politikalar, sadece otoriter bir iktidarın siyasi rakiplerini bastırma refleksi olarak değil, aynı zamanda ulusal kimliğin yeniden tanımlanması ve meşruiyetin yeniden inşası çabası olarak değerlendirilmelidir. İnşacılık teorisinin ortaya koyduğu üzere, siyasal aktörler kimlikler temelinde hareket eder ve bu kimlikler söylemler aracılığıyla inşa edilir. Bu bağlamda El-Sisi yönetimi, Müslüman Kardeşleri ötekileştirerek hem kendi iktidarını meşrulaştırmış hem de devlet-toplum ilişkilerini güvenlik ekseninde yeniden yapılandırmıştır.

Devletin Müslüman Kardeşlere atfettiği terörist, hain ve dış bağlantılı kimlik, yalnızca güvenlik politikalarını değil, aynı zamanda rejimin dayandığı ideolojik zemini de belirlemiştir. Bu dışlama söylemi, medya, hukuk ve dinî kurumlar aracılığıyla yaygınlaştırılmış; böylece toplumun geniş kesimlerinde dışlayıcı ve korkutucu bir algı yaratılmıştır. Toplumsal rıza, yalnızca devletin baskı araçlarıyla değil, aynı zamanda "ötekine duyulan korku üzerinden üretilmiştir.

Sonuç olarak El-Sisi rejiminin siyasetinde, kimlik inşası ve söylemsel mücadele temel belirleyici unsurlar haline gelmiştir. Müslüman Kardeşlerin siyasal sistemden

dışlanması, sadece bir ideolojik çatışmanın değil, aynı zamanda algının ve kimliğin yeniden inşası sürecinin parçası olmuştur.

Kaynakça

- Adler, E. (1997). Seizing the middle ground: Constructivism in world politics. *European Journal of International Relations*, 3(3), 319–363. <https://doi.org/10.1177/1354066197003003003> [Scholar]
- Arđovini, L., & Biagini, E. (2021). Introduction to the special issue: Assessing the Egyptian Muslim Brotherhood after the 2013 coup: Tracing trajectories of continuity and change. *Middle East Law and Governance*, 13(2), 125–129. <https://doi.org/10.1163/18763375-13020007> [Scholar]
- Arı, T. (2017). *Geçmişten günümüze Orta Doğu: Siyaset, savaş ve diplomasi* (7. baskı). Alfa Yayınevi. [Scholar]
- Aydemir, O. (2021, Şubat). Müslüman Kardeşler hareketi: Tarihi ve bugünü. *İnsamer*. https://www.insamer.com/tr/musluman-kardesler-hareketi-tarihi-ve-bugunu_3715.html [Scholar]
- Aydın, M. Ş. (2014). *Arap Baharı ve Mısır'a yansımaları* [Yüksek lisans tezi, Atılım Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp> [Scholar]
- Bal, S. (2024). Arap Baharı sürecinde Obama dönemi Amerikan dış politikası: Mısır örneği. *Orta Doğu ve Orta Asya-Kafkaslar Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 4(1), 22–41. <https://doi.org/10.5281/zenodo.12578815> [Scholar]
- Behçet, M. (2019). İkinci Dünya Savaşı sonrası Mısır siyasi tarihi üzerinden Arap Baharı'nın incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 303–321. <https://doi.org/10.26468/trakyasobed.421119> [Scholar]
- Bekaroğlu, E., & Kurt, V. (2016). Mısır'da otoriter rejimin sürekliliği ve ordu: "Arap Baharı" ve sonrası sürecin analizi. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 1–36. [Scholar]
- Bull, H. (1977). *The anarchical society: A study of order in world politics*. Macmillan. [Scholar]
- Carr, E. H. (1939). *The twenty years' crisis, 1919–1939: An introduction to the study of international relations*. Macmillan. [Scholar]
- Cleveland, W. L. (2008). *Modern Ortadoğu tarihi* (M. Harmancı, Çev.). Agora Kitaplığı. [Scholar]
- Cox, R. W. (1981). Social forces, states and world orders: Beyond international relations theory. *Millennium: Journal of International Studies*, 10(2), 126–155. <https://doi.org/10.1177/03058298810100020501> [Scholar]
- Çoban-Öztürk, E. (2014). İnşacı kuram gözüyle ulusal kimlik, ikili ilişkiler ve uzlaşma. *Ermeni Araştırmaları*, 47, 85–102. [Scholar]

- Danielson, R. E. (2007). *Nasser and Pan-Arabism: Explaining Egypt's rise in power* [Master's thesis, Naval Postgraduate School]. NPS Institutional Archive. <http://hdl.handle.net/10945/3381> [Scholar]
- Emeklier, B. (2011). Uluslararası ilişkiler disiplinde epistemolojik paradigma tartışmaları: Postpozitivist kuramlar. *Bilge Strateji*, 3(4), 139–184. [Scholar]
- Erdurmaz, S. (2022). Mısır'da Mübarek sonrası iç dinamiklerin etkinlik mücadelesi. *Düşünce Dünyasında Türkiz*, 3(15), 51–62. [Scholar]
- Givens, R. P. (2002). 1973 Yom Kippur war. In *Turning the vertical flank: Airpower as a maneuver force in the theater campaign*. Air University Press. <http://www.jstor.org/stable/resrep13973.9> [Scholar]
- Güvenilir, E. (2016). *Ortadoğu'da siyasal İslam: Mısır'da Arap Baharı ve Müslüman Kardeşlerin etkileri* [Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. [Scholar]
- Kardaş, Ş., & Balcı, A. (2015). *Uluslararası ilişkilere giriş: Tarih, teori, kavram ve konular*. Küre Yayınları. [Scholar]
- Kılavuz, M. T. (2023). Mısır'da liberal düşünce. In L. Sunar (Ed.), *Müslüman dünyada çağdaş düşünce: Cilt 2 – Mısır düşüncesi*. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı. [Scholar]
- Kırkpınar Özsoy, N., & Kobak, Ö. (2019). Yugoslavya'daki kimlik çatışmalarının sosyal inşacılık teorisi kapsamında incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22. [Scholar]
- Koçak, K. A. (2013). Mısır: Demokratikleşme yolunda iki adım ileri bir adım geri. *Yasama Dergisi*, 23, 5–53. [Scholar]
- Lapid, Y. (1989). The third debate: On the prospects of international theory in a post-positivist era. *International Studies Quarterly*, 33(3), 235–254. <https://doi.org/10.2307/2600457> [Scholar]
- Reus-Smit, C. (2005). Constructivism. In S. Burchill, A. Linklater, R. Devetak, J. Donnelly, M. Paterson, C. Reus-Smit, & J. True (Eds.), *Theories of international relations* (3rd ed.). Palgrave Macmillan. [Scholar]
- Sabra, M. (2013). *Arap Baharı: Mısır örneği* [Yüksek lisans tezi, Polis Akademisi]. [Scholar]
- Sayın, Y. (2019). Arap Baharı ve Tunus'un Yasemin Devrimi'ni yeniden anlamak. *International Journal of Politics and Security*, 1. [Scholar]
- Sharma, N. M. (2008). *The foreign policy of Egypt under Mubarak: The primacy of regime security* [Doctoral dissertation, University of St Andrews]. University of St Andrews Research Repository. [Scholar]
- Tandoğan, A. (2012). *Arap Baharı sürecinde Mısır* [Yüksek lisans tezi, Atılım Üniversitesi]. [Scholar]

- The Editors of Encyclopaedia Britannica. (2025). Muslim Brotherhood. *Encyclopaedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/Muslim-Brotherhood> [Scholar]
- TUİCAkademi. (2020). Arap Baharı ve nedenleri. <https://www.tuicakademi.org/arak-bahari-ve-nedenleri/> [Scholar]
- Türkeş, S. (2023). Uluslararası ilişkiler kuramlarında kimlik. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 11(Özel Sayı), 48–74. <https://doi.org/10.14782/marmarasbd.1376357> [Scholar]
- Ülger, İ. K. (2016). Müslüman Kardeşler teşkilatının ideolojisi ve Mısır siyaseti üzerindeki etkileri. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 131–151. [Scholar]
- Wendt, A. (1992). Anarchy is what states make of it: The social construction of power politics. *International Organization*, 46(2), 391–425. [Scholar]
- Wendt, A. (1994). Collective identity formation and the international state. *American Political Science Review*, 88(2), 384–396. [Scholar]
- Wendt, A. (1999). *Social theory of international politics*. Cambridge University Press. [Scholar]